

TOPLUMSAL CİNSİYET

TANIMI, BOYUTLARI VE
YANSIMALARI

TAPV

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı

Bu broşür UNFPA Türkiye Ofisi destekleriyle basılmıştır.
Paylaşılan bilgi ve görüşlerin sorumluluğu tümüyle
Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı'na aittir.

Toplumsal Cinsiyet Nedir?

Doğduğumuz an, cinsel ya da üreme organlarımıza göre kız veya oğlan cinsiyetleri belirlenir. Toplum, atanan bu cinsiyetlere göre, kişilerden, bebeklikten yetişkinliğe kadar hayatın her döneminde çeşitli davranışları ve sorumlulukları yerine getirmesini bekler. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olmanın toplumsal anlamını ve kadın ve erkek rollerini tanımlayan özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi, zaman içerisinde ve/veya kriz dönemlerinde de değişiklik gösterebilir.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Nelerdir ve Nasıl Karşılaşırsınız?

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumlara ve dönemlere göre farklılık gösterebildiğinden yüklenen kadınlık ve erkeklik rolleriyle farklı şekillerde karşılaşmamız da olasıdır. Örneğın kadınların çalışmasını, askerlik yapmasını uygun görmeyen ya da yadırgayan bir toplumda savaş söz konusu olduğunda kadınların fabrikalarda çalıştığını ve cephede yer aldığını görebiliriz.

Erkeklerin ve kadınların nasıl olmaları ve ne yapmaları gerektiğine

ilişkin sınırları tanımlayan toplumsal cinsiyet rolleri erkeklerin ve kadınların toplumsal yaşama katılma şekli ve düzeyinde farklılıklar oluşmasına yol açar. Örneğın toplum kadınların şefkatli, merhametli ve hamarat olması gerektiğini belirleyip ardından şefkatli olduğu için bebek/çocuk bakımını kadınların yapabileceğini, hamarat olması gerektiği için ev işlerinden sorumlu olduğunu tanımlar.

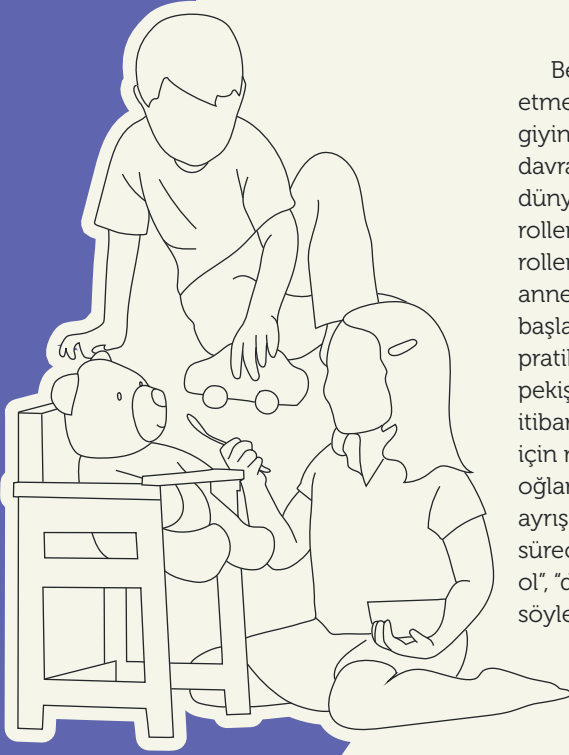
Benzer şekilde erkeklere güçlü, mantıklı, koruyucu gibi özellikler yöneltilir ve evi geçindirmesi gereken kişinin erkek olduğunu, hassas ve duygusal herhangi bir davranış sergileyemeyeceğini belirtir. Bu roller dönemlere, yaşanan coğrafyaya, dönemin koşullarına göre değişiklik ve geçişkenlik gösterebilir.

AGRESİF	SAKİN
BAĞIMSIZ	BAĞIMLI
CESUR	ÜRKEK
CİDDİ	NEŞELİ
GÜÇLÜ	ZAYIF
KATI	YUMUŞAK
SAVRUK	TUTUMLU
AKTİF	PASİF
KABA	KİBAR
MANTIKLI	DUYGUSAL
REKABETÇİ	ÖZVERİLİ

Cinsiyet Temelli Ayrımcılık

Çocukluktan itibaren aile, okul, sokak, iş yaşamı gibi akla gelen hemen her ortamda toplumsal cinsiyet rollerine uygun sorumluluklar beklenir. Söz konusu sorumluluklar, kişilerin yapacakları seçimleri ve yaşayış biçimlerini derinden etkileyebilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve buna dayalı ayrımcılık; kaynaklara ve fırsatlara erişim, temel hizmetlerden yararlanma, eğitim, çalışma hayatı, sosyal yaşam, siyasete katılım gibi yaşamın pek çok alanında kendini gösterir.

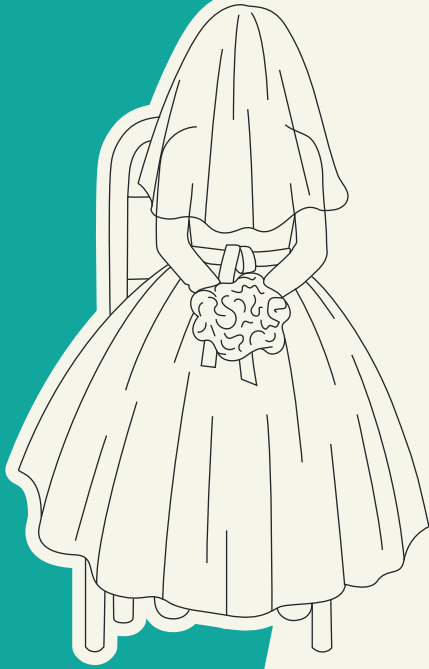

Bebekler, kız veya oğlan fark etmeksizin nasıl görünmeleri, giyinmeleri, konuşmaları ve davranışları gerektiğini bilerek dünyaya gelmez. Toplumsal cinsiyet rolleri doğumdan itibaren aile içinde rollerin kendini tekrarı (örneğin annelik, babalık) ile öğrenilmeye başlanır. Geleneksel söylemler ve pratiklerle toplumsallaşma sürecinde pekiştirilir. Örneğin, doğumdan itibaren renkler (kız için pembe, oğlan için mavi), oyuncaklar (kızlara bebek, oğlanlara araba) ile yapılan ayrıştırmalarla karşılaşırız. Büyüme sürecinde kızlar için “hanım hanımcık ol”, “düzgün otur”, “geç kalma” gibi söylemler kullanılırken; oğlanlar için

“aslan oğlum, delikanlı ol”, “erkekler ağlamaz”, “kendini ezdirme, o vurduysa sen de vuracaksın” gibi söylemler kullanılarak toplumsal cinsiyet rolleri ile atanan sıfatlar desteklenir (narin, kırılgan, pasif, boyun eğen, güçlü, agresif, aktif). Büyüme çağında öğrenme ve içselleştirme ile birlikte öğrenilen bu roller ve kalıplar yetişkinlikteki planları ve seçimleri etkiler.

Ailede öğrenilmeye başlanan “toplumsal cinsiyet rolleri” sosyalleşme süreci eğitimde, iş yaşamında, siyasete katılımı, kentsel hizmetlerde de devam eder ve her alanda farklı biçimlerde kendini gösterir.

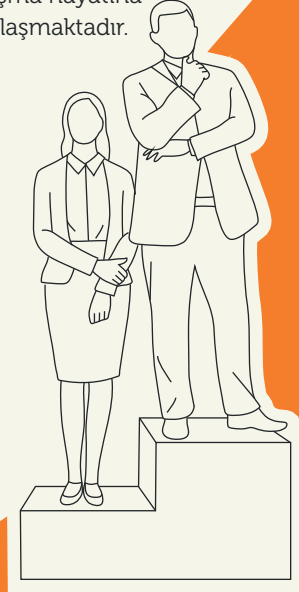
Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın ve eşitsizliğin görüldüğü en önemli alanlardan biri de eğitimidir. Eğitim almak ve eğitime erişmek evrensel temel insan hakları ve çocuk hakları arasındadır. Ancak dünyada birçok kız çocuğu eğitim hakkında yoksun bırakılmaktadır. Erken yaşta evlendirilme, ev içi işlerde konumlandırılma ve geleneksel fikirler, eğitimden yoksun bırakılma nedenlerinin başında gelmektedir. Cinsiyet rollerinin ve kalıplarının yükseköğretimde tercih edilen alanlarda da etkili olduğu görülmektedir. Örneğin, sosyal bilimler ve dil-edebiyat gibi alanlarda kadınlar; teknik bilimler ve mühendislik gibi teknik alanlarda da çoğunlukla erkekler yer almaktadır.

İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Eğitimde etkili olan toplumsal cinsiyet kalıpları kadın ve erkeklerin meslek seçimlerinde ve iş yaşamında da devam etmektedir. İşe başvurma ve seçilmekten başlayıp, işteki konumlar ve özlük haklarına dek çeşitli şekillerde toplumsal cinsiyete içkin uygulamalar görülmektedir. Örneğin, işe alınma sırasında kadınların anne olmak isteyip istemeyeceği, evli ya da bekar oluşunun işe alınmalarını belirlediği görülmektedir. İşverenler, iş yerinde gebe bir kadın için iş kanuna göre doğum izni, emzirme izni gibi haklar tanımakla yükümlüdür. Ancak birçok işveren "tam verimle çalışmayı" hedeflediğinden, bu haklardan muaf olmak için işyerinde kadın personel olmasını tercih etmeyebilmektedir. İş yerindeyken de yönetici pozisyonlarında daha çok erkekler yer almakta ya da eşit pozisyonlarda yer alsalar bile kadınlar erkeklerden daha az ücret almaktadırlar. Kriz dönemlerinde ise evi geçindiren

kişinin erkek olduğu toplumsal öğretisi sebebiyle işten ilk çıkarılanlar çoğunlukla kadınlar olmaktadır. İş yaşamındaki olumsuzlukların yanı sıra birçok toplumda çocuk, hasta ve yaşlı bakımı kadınlara atfedilen işler olarak görüldüğünden ve sosyal hizmetler kapsamında desteklenmediğinden kadınların çalışma hayatına katılmaları zorlaşmaktadır.

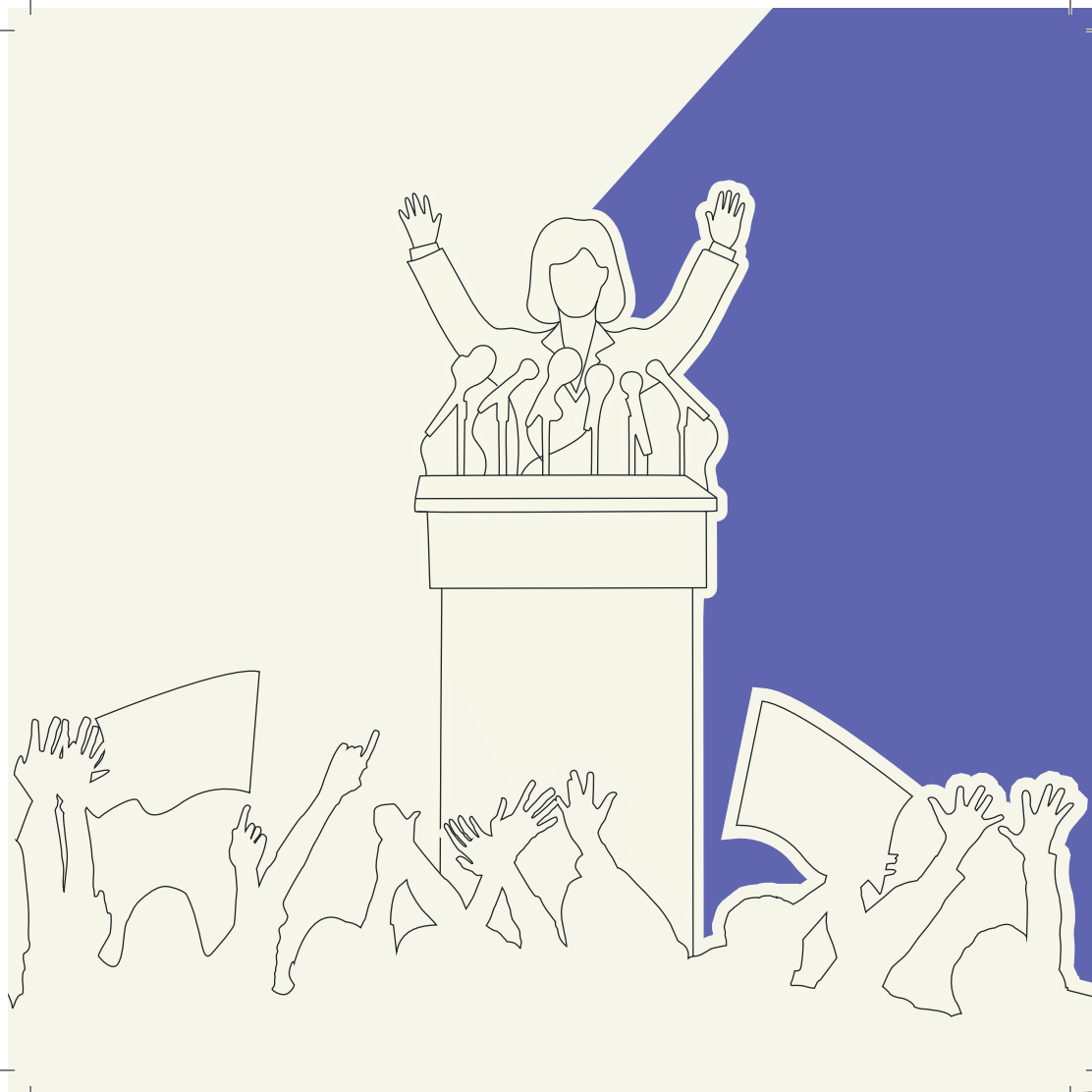
Siyasete Katılımda ve Kentsel Hizmetlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

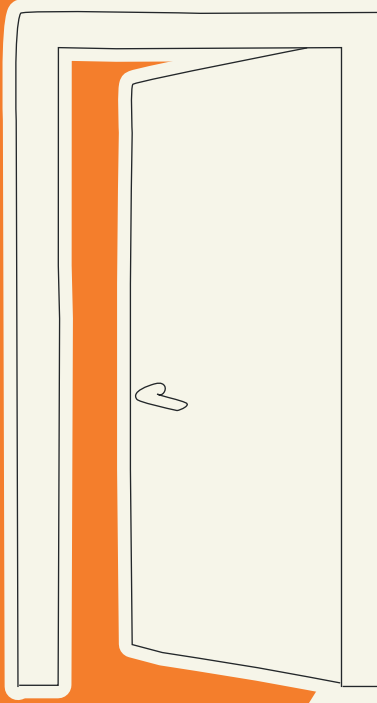
Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle yönetim mekanizmalarında kadınların sınırlı bir şekilde ve daha düşük oranlarda yer alması sadece iş yaşamında değil, siyasete katılımda da kendini göstermektedir. Ülkemizde milletvekilleri, muhtarlıklar, belediye başkanlıkları ve belediye meclis üyelikleri arasındaki cinsiyet dağılımına sayısal olarak bakıldığında erkeklerin oranları kadınlardan oldukça fazladır.

Yerel yönetimler; kadınların kamusal alanda daha etkin ve aktif olmalarını, yönetici/başkan

adaylıklarını artırmanın yanı sıra muhtarlık ve belediye meclis üyelikleri gibi mekanizmalar ile karar süreçlerine katılımlarını, sosyal hizmetler yolu ile güçlenmelerini sağlayacak fırsatları yaratabilir. Kız çocuklarının ve kadınların kamusal alana katılımını kolaylaştırabilmek için kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile planlamalar yapılmalı ve uygulamaya geçirilmelidir. Barınma, güvenlik, ulaşım, eğitim ve sağlık bu anlamda dikkate alınması gereken alanlardır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Başa Çıkmak İçin Neler Yapılabilir?

- Toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel gözle yaklaşarak sorumlulukların ve kalıp yargıların dönüştürülmesine katkı sağlamak etki yaratabilir. Örneğin "erkekler ağlamaz", "kadın gibi konuşma", "adam gibi", "adam akıllı", "sözünün eri" gibi cinsiyetçi yargıları kullanmamaya dikkat edilmelidir.
- Anne-babaların bu konuda duyarlı davranarak kız ve oğlan çocuklarına eşit davrandıkları bir aile ortamı destekleyici olacaktır. Örneğin "sen kızsın, ört bacaklarını", "aslan oğlum", "prenses kıyım" gibi kişilik özellikleri ve davranış biçimlerini etkileyecek cinsiyetlere göre oluşturulmuş ifadelerden kaçınılmalıdır.
- Ev içi işler ve sorumluluklar iş bölümü ile paylaşılabilir. Örneğin ev

içi ve bakım işlerinin sadece kadınlara ait olmayan işler olduğu sorumluluğuyla, bebek bakımı, yaşlı ve hasta bakımı, yemek yapmak, temizlik gibi işlerde eşit sorumluluk alınmalıdır.

● İş ve aile yaşamının bir arada yürütölmesinde erkeklere ve kadınlara uygun, gerçekei ve eşitlikçi bir ortam yaratılması desteklenmelidir. Özellikle kreş, hasta ve yaşlı bakımı konusunda sorumlulukların dağıtılması ve/veya bu konuda ücretsiz ya da düşük ücretli bakım hizmetleri ile istihdama katılım birlikte düşünölmalıdır.

● Eğitim ortamlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşımın geliştirilmesi, eğitim hakkına erişimden meslek seçimine kadar bireylerin önünde yeni yollar açılmasını sağlayacaktır. Mesleklerin cinsiyeti olmadığı ve kişilerin hayallerinin, yeteneklerinin ve becerilerinin bu süreçte etkili olduğu vurgulanmalıdır.

● Kadınların ekonomik açıdan emeğinin karşılığını alarak güçlenmesi ve sürdürülebilir kalkınma için istihdamda eşitliğin sağlanması gereklidir. Kadının çalışma hayatında eşit bir biçimde yer almaması bir ülkenin kalkınması için en önemli engeldir.

● Siyasette eşit temsilin sağlanması için destekleyici adımlar atılmalıdır.

● Şiddeti önlemek için, kız çocuklarının ve kadınların güçlendirilmesine, eşitliğe yönelik adımlara erkeklerin katılımının sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

● Toplumsal cinsiyet temelli bütçeleme çalışmalarına öncelik verilmeli ve mikro ve makro ölçekte ekonomik düzenlemeler bu esas göre yapılmalıdır.

● Medyada kullanılan ayrımcı dilin dönüştürölmesi, reklamlardan atasözlerine uzanan ayrıştırıcı ve yargılayıcı yaklaşımın eleştirel bir gözle değeriendirilmesi eşitliğı destekleyecektir.

www.turkey.unfpa.org/tr
facebook.com/UNFPA.Turkey
twitter.com/unfpaturkey
youtube.com/user/UNFPATurkey

info@tapv.org.tr
www.tapv.org.tr
facebook.com/tapvakfi
twitter.com/tap_vakfi
instagram.com/tapvakfi